

KAKO ISKORISTITI KAPACITETE STOČNE HRANE U MAĐARSKOJ?

HOW TO UTILIZE ANIMAL FEED CAPACITIES IN HUNGARY?

J. Ember, J. Stefler

Stručni članak
UDK: 636.084.4.
Primitljeno: 22. svibanj 2000.

SAŽETAK

Stočarska proizvodnja Mađarske se tijekom '90-ih godina u odnosu na prethodno razdoblje značajno smanjila. Iskorištava se 60% travnjaka; veći dio hranjivih tvari poljoprivrednih nusproizvoda ostaje neiskorišten, a 40% žitarica se izvozi kao sirovina umjesto da se preradi u meso i stočne proizvode i da se zaposli seosko pučanstvo koje je dobrim dijelom ostalo bez posla. Gube se time znatne vrijednosti ili se realiziraju lošije od mogućega. Uklanjajući zapreke na putu ka svjetskom tržištu, Mađarska bi mogla udvostručiti izvoz proizvoda stočarskoga podrijetla.

1. UVOD

Tijekom '80-tih godina ovog stoljeća poljoprivreda je dala 11 do 13% mađarskoga GDP-a, a 50 do 52% toga je potjecalo iz stočarstva.

Početak '90-tih godina proizvodnja mađarske poljoprivrede drastično se smanjila, pa se 1996. godine našla na dnu toga trenda. Ustanovljeno je, da je te godine poljoprivreda dala samo 5,8% GDP-a, a vrijednost poljoprivredne proizvodnje iznosila je svega 2,1 milijardu EURA (izvješće Europskog povjerenstva, Nepszabadság, 2. siječnja 2000.). Od 1996. godine taj se trend polako mijenja, ali samo stočarstvo tek krajem stoljeća pokazuje slabe znakove oporavka.

Smanjenje proizvodnje prikazuju podaci na tablicama 1 i 2. Treba primijetiti da je gubitak mlijeka manji nego gubitak krava, jer su u prvom redu izlučene krave (sustav krava-tele). Proizvodnja mesa od peradi neznatno se smanjila iako je broj peradi također drastično smanjen jer se tovi srazmjerno više pura i gusaka nego pilića i pataka u odnosu na prijašnje stanje.

Tablica 1. Broj životinja na kraju godine (u 000 kom)
Table 1. Number of animals at the end of year (in 000 head)

Domaće životinje Domestic animal	Godina Year 1990.	Godina Year 1998.	Godina Year '98./'90.
Goveda – Cattle	1521	873	0.57
Krave – Cows	630	407	0.65
Svinje – Pigs	8000	5479	0.68
Krmače – Sows	624	458	0.73
Ovce – Sheep	1865	909	0.49
Plotkinje – Ewes	1250	640	0.51
Perad – Poultry	43309	30557	0.71

Izvor - Source: Magyar Statisztikai Evkönyv, 1998.

Prof. dr. sc. Janos Ember, prof. dr. sc. Joseph Stefler, Pannon Agricultural University, Faculty of Animal Science, Kaposvar, Denesmajor 2, Mađarska - Hungary.

Tablica 2. Proizvodnja životinja i njihovih proizvoda (u 000 t)

Table 2. Animal production and animal products (in 000 t)

Domaće životinje Domestic animal	Godina - Year		
	1990.	1998.	'98./90.
Goveda za klanje Cattle for slaughter	250	112	0.45
Svinje za klanje Pigs for slaughter	1290	710	0.55
Ovce za klanje Sheep for slaughter	35	16	0.46
Perad – Poultry	592	581	0.98
Ostale životinje Other animals	17	9	0.53
Ribe – Fish	26	18	0.69
Za klanje ukupno Total for slaughter	2210	1428	0.65
Mlijeko (u mil. lit.) Milk (in mil. lit.)	2763	2045	0.74
Jaja (u mil. kom.) Eggs (in mil. pieces)	4679	3388	0.72

Izvor - Source: Magyar Statisztikai Evkönyv, 1998.

Uzroci ovakvog pada proizvodnje uglavnom su poznati, u uskoj su svezi s promjenom političkog i gospodarskog ustroja s nepromišljenom agrarnom reformom kao i s razbijanjem dobro uhodanih proizvodnih struktura. Time se sada nećemo baviti. Namjera je u ovom radu ustanoviti hranidbenu vrijednost proizvoda proizvedenih na poljoprivrednim površinama i usporediti je s potrebama životinja koje ih koriste. Nadalje, prikazat će se kako se mijenja sastav i količina proizvedene stočne hrane neminovnim smanjenjem površina oranica i povećanjem površina travnjaka i s kojom vrstom životinja bi bilo poželjno iskoristiti raspoložive količine hrane. Na kraju je namjera preporučiti potrebne uvjete da se te mogućnosti realiziraju.

2. MATERIJAL I METODE

Podaci o količinama i vrstama krme proizvedene u poljoprivredi uzeti su iz izvješća mađarskog statističkog zavoda. To je izvor podataka o brojnom

stanju i proizvodnji stoke. Pokazatelji su se dalje koristili, ustanovljeni su formiranjem modela usporedivši ih s pokazateljima dobivenim iz gospodarstva Fakulteta i iz široke stočarske prakse. Na isti je način izračunata potrošnja energije po jedinici stočnog proizvoda a radi mogućnosti usporedbe sve je preračunato u metaboličku energiju.

2.1. Energija potrebna po kg proizvoda

Specifična energija po jedinici proizvoda izračunata je na temelju potrošnje kompleksne jedinice određene vrste životinja. To znači da sadrži energiju hrane koju troše roditelji, odojci, podmladak i tovljenici tijekom jedne godine, i ta se odnosi na jedinicu proizvoda koja se tijekom godine ostvari. Analogno je i kod peradi.

a) Proizvodnja mlijeka. Kompletno govedo (krava, tele, podmladak i tovljenici) sastoji se od 2,17 jedinki. Proizvodi se godišnje 5000 litara mlijeka, 115 kg tovljene stoke i 192 kg izlučenih krava, ukupno 307 kg goveda za klanje. Troši 71.152 MJ ME godišnje, 10,45 MJ po litri mlijeka i 61,57 MJ po kg goveda za klanje.

b) Proizvodnja goveda (sustav krava-tele). Kompletna jedinica sastoji se od 2,24 jedinki. Proizvodi se godišnje 158 kg tovljenih goveda i izluči se 192 kg krava, ukupno 350 kg. Troši se 57.917 MJ ME, 165,48 MJ po kilogramu.

c) Svinjogojstvo. Ako se krmača godišnje dva puta oprasi, kompletna jedinica sastoji se od 14,4 jedinki. Proizvodi se 1690 kg tovljenika i 80 kg izlučenih krmača. Troši se 113.565 M.J. ME, 64,16 MJ po kilogramu. Ako se krmača 2,2 puta godišnje oprasi, kompletna jedinica sastoji se od 15,8 jedinki, daje godišnje 1851 kg tovljenih svinja i 80 kg izlučenih krmača. Troši godišnje 123.843 MJ ME, 64,13 MJ po kilogramu.

d) Ovčarstvo. Kompletna ovca sa 105% uzgojenog priploda sastoji se od 1,462 jedinki. Proizvodi se 30,55 kg ovaca za klanje, 8,5 kg mliječne janjadi, 9,5 kg janjadi za pečenje i 12,5 kg izlučenih majki. Troši se 5497 MJ ME godišnje, 180 MJ po kilogramu.

e) Proizvodnja jaja. Nesilica teška 2,5 kg, dijelom u intenzivnoj proizvodnji daje 280 jaja, dijelom u ekstenzivnoj proizvodnji 120 jaja godišnje,

u prosjeku 200 jaja godišnje, s hranidbom roditelja i vlastitog uzgoja troši po jajetu 2,792 MJ ME. Nusprodukt ove proizvodnje je masa izlučenih nesilica.

f) Brojleri. Tovljeni do 2,4 kg s energijom potrebnom za proizvodnju jednostavnog pileta troše na kg proizvedene mase 29,29 MJ ME.

g) Guske s hranidbom roditelja i tovljene za pečenje do 4 kg, troše po kilogramu 38,78 MJ, a kljukane do 8 kg 54,31 MJ ME. Kalkulira se u prosjeku s energijom od 49,13 MJ.

h) Patke s hranidbom roditelja, proizvedene s prosječnom masom od 3,2 kg troše po kg 55,50 MJ ME.

i) Purani hibridi s prosječnom masom od 12,5 kg troše s hranidbom roditelja 35,56 MJ ME po kilogramu.

j) Kunići u porodici od 10 ženki proizvode godišnje 910 kg kunića za klanje, troše 56, 54 MJ ME po kilogramu.

k) Proizvodnja konjskog mesa na paši, kao i proizvodnja jelenjeg mesa zahtijeva po proizvedenom kg 193 MJ ME.

2.2. Potrošnja hranjivih tvari u 1998. godini za potrebe stočarstva

Računajući s prikazanim pokazateljima, proizvodnja mađarskog stočarstva u 1998. godini trebala je trošiti hranjive tvari s ukupnom energijom od 107.603.000 MJ (tablica 3); 6,9% potjecalo je iz travnjaka, 33,6% iz kabastih krmiva proizvedenih na oranicama, a 79,5% potjecalo je iz koncentriranih krmiva.

Tablica 3. Proizvodnja metaboličke energije u 1998. godini (u MJ)

Table 3. Metabolic energy production in 1998

Proizvod - Product	Količina Quantity	MJ ME po jedinici – MJ per unit	Ukupno ME Total ME (000 MJ)	Izvor energije – Energy source		
				Travnjaci - Meadows	Druga kabasta hrana – Other bulky feed	Koncentrirana hrana Concentrated feed
Mlijeko (u mil. lit) – Milk	2045	10.45	21381			
Goveda od krava muzara (u 000 t) Cattle from milking cows	106	61.57	6526	2839	13787	11281
Goveda od krava majki (u 000 t) Cattle from cow mothers	6	165.48	993	893	60	40
Svinje za klanje (u 000 t) Pigs for slaughter	710	64.14	45539	-	539	45000
Ovce za klanje (u 000 t) Sheep for slaughter	16	179.93	2879	2294	165	420
Kunići (u 000 t) – Rabbits	2	56.54	113	-	33	80
Ostala stoka (u 000 t) – Other animal	7	193.00	1351	1241	30	80
Jaja za potrošnju (u mil. kom) Consumer eggs	3388	2.79	9459	-	-	9459
Izlučene kokoši (u 000 t) Eliminated hens	21					
Brojler pilići (u 000 t) – Broiler chicken	361	29.29	10574	-	-	10574
Purani (u 000 t) – Turkeys	100	35.56	3556	-	-	3556
Patke (u 000 t) – Ducks	50	55.50	2775	-	-	2775
Guske (u 000 t) – Geese	50	46.13	2457	120	37	2300
Potrebna energija ukupno Energy needed total			107603	7387	14651	85565
U postocima – In percentage			100.0	6.9	13.6	79.5

2.3. Masa hranjivih tvari pogodnih za hranidbu životinja u 1998. godini

Na tablici 4 prikazani su prinosi krmiva raspoloživih u 1998. godini i prikladnih za hranidbu stoke. Izvor podataka je izvješće mađarskog statističkog ureda.

Na tablici 5 prikazane su količine metaboličke energije podrijetlom iz žitarica: namijenjenih za potrošnju životinja, kabastih krmiva s oranica i travnjaka te nusproizvoda poljoprivrede i prehrambene industrije. Vidljiva je mogućnost raspolaganja potencijalne količine hranjivih tvari iskazanih u 171.580.000 MJ ME, a od toga je ostalo neiskorišteno 63.977.000 MJ tj. 37,3%. Pri čemu 9,3% neiskorištene energije potječe s travnjaka, blizu trećina (32,1%) iz kabastih nusproizvoda, a većina (58,6%) iz koncentriranih krmiva.

3. RASPRAVA

Može se ustanoviti da se više od trećine (41,4%) proizvedenih hranjivih tvari, pogodnih za hranidbu životinja ne koristi ili izvozi kao krmne žitarice.

3.1. Što bi se moglo u okviru stočarstva ostvariti s tom neiskorištenom masom hranjivih tvari?

Na tablici 6 prikazuje se metabolička energija koja je neophodna za domaću potrošnju na razini na kojoj je već bila prije deset godina. Godine 1990. trošeno je 23% više mlijeka, 25% više govedeg mesa, 42% više svinjetine i 44% više jaja u odnosu na potrošnju 1998. godine. Potrošnja janjetine, kunića i konjskog mesa je u Mađarskoj neznatna, a potrošnja peradi je ostala uglavnom na istoj razini.

Tablica 4. Prinosi žitarica i krmnih biljaka u 1998. godini (u 000 t)
Table 4. Corn and fodder plants yields in 1998

Krmivo - Fodder	Količina Amount	Namijenjeno za Intended for		Ostatak krmiva Remaining fodder
		Hranidbu stoke Animal feeding	Izvoz Export	
Pšenica – Wheat	4895	1241	1894	1760
Krmni ječam – Fodder barley	1305	76	190	1039
Zob – Oats	132	10	-	122
Kukuruz – Maize	6143	223	2108	3812
Mahunarke za krmu Fodder legumes	116	16	-	100
Kukuruz za silažu – Silage maize	4050	-	-	4050
Ostala zelena kрма Other green forage	2500	-	-	2500
Sijeno lucerne – Dry alfalfa	1130	-	-	1130
Ostalo sijeno – Other hay	50	-	-	50
Sijeno travnjaka – Meadow hay	1833	-	-	1833

Izvor - Source: Magyar Statisztikai Zsebkönyv, 1998

Potrebnih 470 milijuna litara mlijeka, što danas nedostaju, mogu se proizvesti s istim brojem krava jer to osigurava poboljšanje mliječnosti. Nedostatak od 1500 tona goveda za klanje može se nadoknaditi s 4000 krava majki držanih na pašnjacima. Potrebnih 299.000 tona svinja koje danas nedostaju može se proizvesti jer postoje smještajni kapaciteti i dovoljno koncentrirane hrane. Da se podmiri potrošnja jaja, treba još oko 5.500.000 intenzivno držanih nesilica. Sve navedeno može se proizvesti angažiranjem 28.515.000 MJ metaboličke energije.

Da bi se iskoristio ostatak metaboličke energije koja se nalazi u raspoloživim krmivima mogu se uzgojiti još 24.000 tona ovaca i 150.000 tona goveda za izvoz, a da u višku još ostane 5.643.000 MJ ME, što je adekvatno količini od 404.000 tona kukuruza.

Tablica 5. Hranjiva tvar u proizvodima i nusproizvodima u 1998. godini
Table 5. Nutritive substance in products and by-products in 1998

Proizvod – Product	Količina Quantity (000 t)	Sadržaj Contents (MJ ME/kg)	Ukupan sadržaj - Total contents (000 MJ ME)		
			Kabaste hrane Bulky feed	Koncentrirane hrane Concentrated feed	Ukupno Total
Pšenica – Wheat	1761	12.91	-	22735	22735
Ječam - Barley	1039	10.96	-	11387	11387
Zob - Oats	122	10.67	-	1301	1301
Kukuruz - Maize	3812	13.96	-	53215	53215
Mahunarke - Legumes	100	10.70	-	1070	1070
Zeleni kukuruz – Green maize	4050	3.14	12717	-	12717
Ostalo zelenilo – Other greenery	2500	2.62	6550	-	6550
Sijeno lucerne – Dry alfalfa	1130	4.89	5526	-	5526
Ostalo sijeno – Other hay	50	4.36	218	-	218
Glava šećerne repe Head of sugar beet	415	1.75	726	-	726
Rezanci šećerne repe Sugar beet strips	2000	1.38	2760	-	2760
Ekstrudirana sačma Extruder meal	364	7.36	-	2679	2679
Posije – Bran	200	8.20	-	1640	1640
Slama, kukuruzovina Straw, maize stalks	2100	3.20	6720	-	6720
Sijeno travnjaka korišteno Meadow hay used	1833	4.36	7992	-	7992
Sijeno nekorišteno (40%) Hay not used	1222	4.36	5328	-	5328
Na raspolaganju ukupno MJ ME Disposable, total			48537	94027	142564
Od izvoza se može izuzeti Can be expected from exports					
Ječam – Barley	100	10.96	-	1096	1096
Kukuruz - Maize	2000	13.96	-	27920	27920
Potencijalna količina hranjivih tvari Potential amounts of nutritive substances			48537	123043	171580
Učinkovita uporaba Efficacious use			22038	85565	107580
Neiskorišten ostatak - Unutilized			26499	37478	63977
%	-	-	54.6	30.5	37.3

Tablica 6. Metabolička energija u neiskorištenoj krmi
Table 6. Metabolic energy in unutilized feed

Proizvod – Product	Količina Quantity	Potrebna hranjiva tvar – Required nutritive substances (000 MJ ME)		
		S travnjaka From meadow	Kabasta krma s oranica Bulky forage from ploughland	Koncentrirana krma s oranica Concentrated forage from ploughland
ME u rezervi u (000 MJ) – ME in reserve		5933	20566	37478
Za proširenje domaće potrošnje: For extending domestic consumption:				
Mlijeko (u mil. lit.) - Milk	490	-	-	4915
Goveda (000 t) - Cattle	1.5	200	23	25
Svinje (u 000 t) - Pigs	299	-	-	19183
Jaja (u mil. kom.) - Eggs	1493	-	-	4169
Ostaje još 000 MJ ME - Remains		5733	20543	9186
Ovce za izvoz (u 000 t) – Sheep for export	24	3132	460	726
Goveda za izvoz (u 000 t) – Cattle for export	150	2600	20083	2817
Ostaje u višku koncentriranih krmiva Remains as surplus concentrated forage		-	-	5643

Tablica 7. Slobodni kapaciteti s povećanim travnjacima
Table 7. Free capacity with extended meadows

Opis - Description	Metabolička energija – Metabolic energy (000 MJ)		
	U kabastim krmivima In bulky feeds	U koncentriranim krmivima In concentrated feed	Ukupno - Total
Neiskorištene žitarice – Unutilized corn	-	5643	5643
Novi travnjaci (252000) ha – New meadows	2921	-	2921
Ukupno - Total	2921	5643	8564
Proizvodnja 18000 t goveda ili konja za klanje Production of 18000 t of cattle or horses for slaughter	2921	300	3221
Ostatak za druge namjene - For other purposes	-	5343	5343

Tijekom sljedećeg desetljeća nastat će promjene u načinu korištenja poljoprivrednih površina. Nizinske oranice koje često stradaju od poplava i podzemnih voda (godišnje preko 300.000 ha pod vodom) ili na obroncima koje su suvremenom tehnikom teško obradive i trpe od erozije treba pretvoriti u šume i travnjake. Površine oranica smanjit će se za oko 400.000 ha. Površine travnjaka istovremeno će se povećati za oko 252.000 ha. Pretpostavlja se da se

ukupni prinosi s oranica, unatoč smanjenja površina za 8,5%, neće smanjiti. Prinosi po hektaru također će se podići na razinu na kojoj su bili tijekom '70-ih i '80-ih godina, a povećane površine travnjaka dat će oko 22% više trave, što znači novih 2.921.000 MJ ME. Taj višak raspoložive krme može se koristiti samo u hranidbi preživača, a dovoljan je za proizvodnju novih 18.000 tona goveda za izvoz, a da se time smanji izvoz kukuruza za svega 28.000 tona.

Tijekom sljedećeg desetljeća moglo bi se, dakle, na temelju proizvodnje vlastitih krmiva (čak i s današnjim niskim prinosima travnjaka) podmiriti domaću potrošnju mesa i ostalih stočnih proizvoda na nekadašnjoj višoj razini, istovremeno povećati izvoz janjadi za 24.000 tona te goveda, konja i jelena za 168.000 tona. Smanjio bi se (za 80%) izvoz žitarica, ali treba uvesti potrebnu količinu ribljeg brašna, sojine sačme itd., da se nadoknadi manjak bjelančevina.

Povećana stočarska proizvodnja može se ostvariti sa 400.000 mliječnih krava, 500.000 krava majki i kobila, 570.000 krmača, 1.300.000 ovaca majki i s 22 milijuna nesilica, uz ostalu već postojeću perad i male domaće životinje. Proizvodnja krme u Mađarskoj dovoljna je za predviđenu proizvodnju.

3.2. Korištenje potencijalnog viška hranjivih tvari

Stočarstvo u Mađarskoj došlo je na sadašnju nisku razinu zbog promjene tržišnih odnosa; tradicionalni kupci postali su nesolventni, a ponuda se tome trebala prilagoditi.

Domaća potrošnja ovisi o zahtjevima potrošača i životnom standardu. Porast GDP-a prati postupno i potrošnja skupljih živežnih namirnica. Današnji GDP po osobi približava se onom od prije 10 godina, pa postoji nada da će u sljedećih nekoliko godina potrošnja namirnica stočnog podrijetla dostići razinu iz ranijeg razdoblja.

Što se izvoza tiče, situacija je kompliciranija. Zna se da oko trećine čovječanstva živi u oskudici, pa čak i gladuje. Ali to pučanstvo nije aktivni čimbenik svjetskog tržišta. Ulogu na svjetskom tržištu imaju one razvijene države ili države u razvoju koje vlastitim proizvodima ne mogu zadovoljiti zahtjeve svoga pučanstva (kupci). Na drugoj strani nalaze se države koje raspolažu viškom živežnih namirnica, proizvedenih s većom ili manjom subvencijom iz državnog proračuna. To su oni koji robu nude. Mađarska pripada ovoj drugoj skupini. Vrijednost izvoza agrarnog podrijetla je 1998. godine iznosila 2743 milijuna USD (21,5% cjelokupnog izvoza). Vanjskotrgovinski saldo tih namirnica je pozitivan, iznosi iz godine u godinu oko 2 milijarde USD. Tijekom '70-ih i '80-ih godina Mađarska je na vanjskom tržištu realizirala oko

trećinu svojih agrarnih proizvoda. Geografsko-gospodarski položaj države opravdava nastojanje da se izvoz živežnih namirnica i dalje poveća.

Uzroci postojećeg stanja

- Pad kupovne moći stanovništva.
- Raspad sovjetskog tržišta i ograničene mogućnosti plasiranja robe na drugim tržištima.
- U strukturi domaće poljoprivrede, nastale su nepovoljne promjene, što je dovelo do smanjene učinkovitosti a kakvoća proizvoda je opadala.
- Raspon između cijena (sredstava i materijala) proizvodnje i poljoprivrednih proizvoda postajao je sve veći (agrarne škare).
- Državni proračun nije bio u stanju subvencijom umanjiti ove negativne učinke u proizvodnji.
- Dio ovih zapreka će se i sam otkloniti.
- Povećanjem GDP-a i domaća kupovna moć će se restituirati.
- Poslije raspada prijašnjih proizvodnih struktura oblikuju se nove strukture proizvodnje na temelju suradnje, uzajamne solidarnosti i zajedničkog interesa.
- Sitna gospodarstva s nekoliko krava muzara napustit će proizvodnju mlijeka za tržište. Tu će funkciju preuzeti veća privatna gospodarstva, društva i zadruge gdje proizvodnja može biti učinkovitija.
- Oblikuju se veća stada u sustavu krava-tele pod stručnim nadzorom, gdje će se uz minimalna druga ulaganja moći kompenzirati gubitak mlijeka, pa će i ova grana govedarstva biti lukrativna. Ekstenzivan način proizvodnje govedeg mesa u sitnim gospodarstvima može biti samo sporedna ali ipak korisna djelatnost, posebice u eksploataciji manjih, rasuto smještenih parcela pašnjaka i njiva.
- Sustav kooperacije u svinjogojstvu stvara integracijske oblike, što će garantirati kvalitetne rasplodne životinje, dati suvremene tehnologije, proizvoditi tovljenike primjerne kakvoće, sa zajedničkim izlazom na tržište uz odgovarajuću dobit pojedinog proizvođača u lancu proizvodnje.
- Postoje uvjeti da se proizvodnja janjadi proširi. To se može postići samo okrupnjavanjem sada još atomiziranih farmi.
- Proizvodnju jaja, kao i proizvodnju mesa peradi moguće je proširiti na temelju obilja, krmnih smjesa u koje se ugrađuju jeftine domaće žitarice. Da kakvoća bude sigurna i ujednačena, da otkup,

klasifikacija, prerada i prodaja teku bez poteškoća, potrebno je koristiti integracijske oblike koji već odavno dobro funkcioniraju. No, postoje zapreke, koje se same ne mogu otkloniti. U kompetenciju vladajućeg režima spada ostvarenje mogućnosti da se na svjetskom tržištu proizvođači svih zemalja pojave s istom šansom. Uzalud imamo učinkovitu tehnologiju i relativno jeftinu krmu, ako cijena poljoprivrednih proizvoda ne drži korak s cijenama sredstava i materijala industrijskog podrijetla. Državna pomoć je potrebna da se ta sredstva nabave, a potrebne su i subvencije na izvoz, da se kompenziraju carine i prelevmani uvoznika. Iluzija je, naime, što je David Ricardo tvrdio još početkom 19. stoljeća, da međunarodnom razdiobom rada treba robu za tržište proizvesti tamo gdje su uvjeti za to najpovoljniji jer se ljudski rad na taj način može najučinkovitije iskoristiti. Države još i danas brane svoje tržište u korist robe koju je vlastito pučanstvo proizvelo. Što im je proizvodnja skuplja, tim su im carine i prelevmani drastičniji. Na taj način poskupljuju opskrbu vlastitog pučanstva, ali čuvaju radna mjesta u pogonima koji skupo proizvode. Pri tome konzerviraju jednu nepovoljnu strukturu umjesto da stvaraju nova radna mjesta. Stvorena je apsurdna situacija s kojom se teško pomiriti, ali joj se treba prilagoditi. Na akciju kojom kupac podupire opstanak svojih proizvođača, reagira se potpomaganjem prodavača. Treba paziti da to pomaganje ne djeluje samo kao pusta socijalna pomoć, kao što je to danas većinom slučaj i u Mađarskoj, nego joj cilj treba biti povećanje učinkovitosti ulaganja, da bi proizvod bio što bolji i jeftiniji. Sustav financiranja poljoprivredne djelatnosti u Mađarskoj služi prije svega za to, da se održe na površini nekonkurentna sitna gospodarstva kreirana pogrješnom političkom odlukom.

4. ZAKLJUČAK

U Mađarskoj se raspolaže s obiljem krmnih sirovina koje mogu biti temelj proširenja stočarske

proizvodnje. Trećina toga su prinosi travnjaka, nusproizvodi poljoprivrede i prehrambene industrije. Veći dio krme predstavljaju žitarice i drugi proizvodi s oranica koji se mogu plasirati na tržištima ili ih se može preobraziti u robu koju tržište traži.

Očekuje se promjena u korištenju poljoprivrednih površina. Posljedično tome oranica će biti za oko 400.000 hektara manje, a travnjaka za oko 252.000 hektara više. Učinkovitijom obradom preostalih oranica prinosi po jedinici površine kompenzirat će se manjak površina, a istovremeno će se proizvesti, znatna količina metaboličke energije u travnjacima. Ta kabasta hrana proširit će temelj hranjivih tvari za preživače, konje, jelene.

Stočarstvo Mađarske može u perspektivi proizvesti dovoljno mesa i ostalih stočnih proizvoda za podmirenje domaće potrošnje i to na nekadašnjoj višoj razini te osigurati povećanje izvoza janjadi, goveda, konja i jelena za klanje u količini od 192.000 tona. Unatoč tome, još uvijek će poljoprivreda raspolagati s 350 do 400 tisuća tona viška kukuruza, koji bi se mogao izvoziti kao sirovina ili prerađen u obliku utovljenih svinja ili peradi.

Uvjeti pod kojima bi se ovaj proces mogao ostvariti su sljedeći:

- treba restaurirati i potaknuti daljnji razvoj proizvodnih struktura koje će ostvariti konkurentniju stočarsku proizvodnju,
- treba uspostaviti materijalnu zainteresiranost proizvođača u poljoprivredi,
- neophodno je stvoriti jednake mogućnosti za pristup na svjetsko tržište.

LITERATURA

1. Der, F., G. Nagy, J. Stefler, I. Vinczeffy (1999): *Lehetősegek a legeltetéses allattartásban*, Budapest.
2. *Magyar Statisztikai Evkönyv 1998.*, Budapest, 1999.
3. *Magyar Statisztikai 2sebkönyv 1998.*, Budapest, 1999.

SUMMARY

During 90's, animal production in Hungary was significantly reduced in relation to the previous period. Sixty percent of pastures is utilized; a great deal of nutrients from agricultural by products remains unutilized, and 40% of crops are exported as raw material instead of being converted into meat and animal products, which would employ people living in villages, many of who are unemployed now. Great values are lost by this approach, or they are realised in the worst possible way. By removing the obstacles on the way to the world market, Hungary could double the export of animal products.